

Ринок фінансово-банківських послуг

Роман ЗВАРИЧ

**НОВИЙ БАНК РОЗВИТКУ БРІКС:
ТЕХНОГРАФІЯ СТАНОВЛЕННЯ**

Резюме

Проаналізовано Форталезьку декларацію та середовище становлення глобальної фінансово-кредитної установи, зокрема Нового банку розвитку БРІКС. Напрацьовано теоретичні та практичні аспекти подолання економічних дисбалансів і політичних ризиків країн БРІКС за прийняття адекватного рішення в умовах глобального фінансування.

Ключові слова

БРІКС, Форталезька декларація, Новий банк розвитку, пул валютних резервів, країна-бенефіціар, країна-донор.

Класифікація за JEL: G15, G21.

© Роман Зварич, 2014.

Зварич Роман, канд. екон. наук, доцент, Тернопільський національний економічний університет, Україна.

Вступ

Створення БРІКС було однією з найвизначніших геополітичних подій початку XXI ст. Країни БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південно-Африканська Республіка) відіграють вагому і таку, що постійно зростає, роль у світовій політиці та міжнародних відносинах. З моменту створення об'єднання мало назву БРІК. Уперше термін БРІК було використано в доповіді інвестиційного банку «Goldman Sachs» у листопаді 2001 р., присвяченій прогнозам стану світової економіки в середині XXI ст. Автором терміна вважається американський економіст Дж. О'Ніл, який застосував його до групи країн, що розвиваються, – Бразилія, Росія, Індія, Китай, – розглядаючи угруповання як нову інвестиційну пропозицію. Сучасна назва цього об'єднання ввійшла в міжнародну практику в 2011 р. після приєднання Південно-Африканської Республіки (грудень 2010 р.). За короткий період «економіки, що розвиваються», – Китай, Росія, Бразилія, Індія – стали перетворюватися на регіональних лідерів. Вони однозначно заявили, що сучасний міжнародний механізм відносин не відповідає реаліям XXI ст., і запропонували будувати новий світовий порядок на основі міжнародного права та співробітництва.

Теоретичні аспекти щодо формування, функціонування й розвитку БРІКС у світовій економіці вже тривалий час перебувають у полі зору таких відомих зарубіжних та вітчизняних дослідників-економістів, як О. Биков, А. Бобровников, М. Боуслер, Р. Грінберг, С. Джонсон, З. Івановський, Л. Кадишев, Л. Магальхес, А. Марченко, Т. Мой, Ю. Мосейкін, К. Мортішд, Дж. О'Ніл, М. Пасмор, Н. Резнікова, С. Рязанцев, Д. Сінкаваш, Х. Табучі, М. Тітаренко, Т. Ущаровський, Н. Фірзлі, П. Хара, Т. Халпін, К. Хауб, П. Яковлев та ін. Актуальність зазначеної проблеми зумовлено фінансовими дисбалансами світової економічної системи та ролі в їх урегулюванні глобальних фінансово-кредитних установ, практичне значення яких визначило головну мету, що полягає в дослідженні особливостей становлення «Нового банку розвитку» БРІКС. У рамках зазначеної мети можна виділити наступні завдання нашої статті, зокрема окреслити передумови створення «Нового банку розвитку» БРІКС, його фінансові параметри та переваги, цілі функціонування та слабкі сторони в контексті економічного дисбалансу країн БРІКС та перспективи його розвитку.

Виклад основного матеріалу

Передумови створення «Нового банку розвитку» БРІКС

У серпні 2014 р. Росія заговорила про створення нової фінансової структури без участі розвинених країн – банку розвитку Шанхайської організації співпраці, куди також входять Китай, Казахстан, Таджикистан, Киргизія і Узбекистан. Тим часом раніше на конференції в Бразилії, відразу після чемпіонату світу, з'явилась перспектива створення іншого подібного банку – на базі напіввіртуального об'єднання БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай, ПАР). Що ж стосується глобальних фінансово-кредитних установ, то найвідоміші приклади – це Світовий банк і Міжнародний валютний фонд, створені розвиненими країнами після Другої світової війни. Головним завданням СБ є боротьба з бідністю, МВФ – пом'якшення наслідків економічних криз. Також існують різні регіональні банки: Азіатський банк розвитку, Андська корпорація розвитку, Європейський банк реконструкції та розвитку, Євразійський банк розвитку, Міжамериканський банк розвитку та інші. Деякі з них виявилися успішнішими за глобальні аналоги. Так, Андська корпорація розвитку (CAF) станом на 2012 рік надала своїм членам (а це переважно країни Латинської Америки) більше кредитів, ніж Світовий банк і Міжамериканський банк розвитку разом узяті [1].

Декларацію про створення Банку розвитку БРІКС підписали країни-учасниці організації за підсумками саміту в місті Форталеза, що проходив з 15 до 17 липня 2014 року. Банк здебільшого спеціалізуватиметься на інфраструктурних проектах на територіях країн-учасниць БРІКС. Також було створено пул валютних резервів (як конкурент МВФ). На першому етапі капітал Банку розвитку БРІКС становитиме \$ 10 мільярдів. Штаб-квартиру планується організувати в Шанхаї, а першим президентом банку стане виходець з Індії [2]. Організація в перспективі може стати конкурентом як Всесвітнього банку, так і схожих регіональних фондів. Отже, «Банк розвитку БРІКС» (BRICS Development Bank), або «Новий банк розвитку» (НБР) (New Development Bank (NDB)), – міжнародна фінансова організація, банк розвитку, що створений і буде управлятися країнами-членами БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай і ПАР); початок роботи цього банку планується на 2015–2016 рр.

Беручи до уваги передісторію згаданої фінансової організації, варто зауважити, що створення банку було погоджено лідерами БРІКС на V саміті БРІКС, який відбувся в Дурбані 27 березня 2013 р. [3]. Однією з причин запуску даної фінансової організації було те, що члени БРІКС неодноразо-

во піддавали критиці Всесвітній банк і МВФ за те, що в прийнятті найважливіших рішень у цих організаціях країни-учасниці БРІКС не мають адекватної, на їхню думку, кількості голосів. У даному випадку можливість впливати на рішення НБР для країн БРІКС багатократно вища, ніж у АБР або СБ, адже кількість голосів країн-учасниць буде принаймні втричі перевищувати кількість голосів у СБ та АБР. Крім цього, розвинені країни не мають представництва в банку БРІКС, що значно знижує політичні ризики в прийнятті рішення щодо фінансування.

Документ про створення Банку розвитку було підписано 15 липня 2014 р., у перший день VI саміту БРІКС в бразильському місті Форталеза. Країни БРІКС домовилися, що оплачений капітал банку становитиме \$ 10 млрд і, можливо, буде пропорційно розподілений між учасниками. Країни також домовилися, що обсяг дозволеного капіталу банку становитиме \$ 100 млрд, а розподілений капітал – \$ 50 млрд [4]. Зокрема, Росія висловила власний намір внести в капітал банку \$ 2 млрд протягом семи років. Було вирішено розташувати штаб-квартиру організації в м. Шанхай, у результаті проведення конкурсу між Нью-Делі, Йоханнесбургом і Шанхаєм. Першим президентом фінансової організації буде виходець з Індії, голова ради директорів буде з Бразилії, а першим головою ради керівників буде представник Росії. Країною-координатором у пулі буде держава, що головує в БРІКС.

Фінансові параметри та переваги НБР

Отже, Новий банк розвитку (НБР) – аналог Світового банку. Його початковий капітал становитиме \$ 50 млрд і поступово збільшиться до \$ 100 млрд. НБР буде фінансувати інфраструктурні проекти та проекти «сталого розвитку». За таких параметрів банк зможе щороку видавати кредити на суму \$ 3 млрд і містити кредитний портфель на суму \$ 16 млрд (оцінка російського ЦМАКП). Це в рази менше, ніж у Світового банку або Азіатського банку розвитку. Капітал банку буде сформований до 2020 року (див. табл. 1). Обсяг кредиту, який зможе щороку надавати НБР, приблизно втричі менший, ніж для АБР. Зокрема, граничний обсяг фінансування НБР в розрахунку «порівну на всіх» у декілька разів менший від обсягу коштів Світового банку для всіх країн БРІКС, окрім Китаю (31,9 млрд дол.) та Індії (51,7 млрд дол.). Крім того, ключовий характер відіграє терміновість надаваних коштів – пріоритетна можливість НБР здійснювати фондування на терміни від 10 років, яка, у свою чергу, буде дуже залежати від доступу до міжнародних фінансових ринків (і коштів інвесторів розвинених країн).

Таблиця 1

НБР у порівнянні з іншими банками розвитку, \$ млрд [1]

	Світовий банк	Азіатський банк розвитку	Новий банк розвитку (оцінка)
Активи	328,8	115,9	35,6
Обсяг кредитування, на рік	10,5	10,2	3,1
Кредитний портфель	151,3	53,1	16,3
Капітал по балансу	40,2	17,1	5,3
Капітал сплачений	13,8	8,2	2,5
Капітал підписаний	228,5	162,8	50,0
Капітал заявлений	278,4	163,8	100,0

Що ж стосується пулу умовних валютних резервів, то це так званий «міні-МВФ», з фондом обсягом \$ 100 млрд, з якого країни БРІКС зможуть отримувати допомогу в разі потреби. У періоди кризи учасники зможуть претендувати на певну частину фонду, але поки що їхні кредитні ліміти в ньому нижчі за ті, що готовий надати МВФ (див. табл. 2). Тобто, створення пулу умовних валютних зобов'язань можна назвати угодою про взаємне кредитування центробанків країн БРІКС. У цьому випадку в разі виникнення загрози стабільності платіжного балансу країни її центробанк зможе отримати доступ до валютного фінансування інших ЦБ БРІКС. Крім того, пул умовних зобов'язань збільшує стабільність платіжного балансу країни. Тобто умовні зобов'язання пулу будуть враховуватися у складі золотовалютних резервів усіх країн-учасниць, а також зросте короткострокова стійкість платіжного балансу і валютного ринку країн БРІКС (критерій стійкості «Редді» – на 0,1–0,2). Основною ж перевагою буде значне пом'якшення умов фінансування, порівняно з програмою stand-by від МВФ. Адаже рішення про виділення коштів прийматиме постійний комітет пулу, до якого ввійдуть представники всіх п'яти країн; жодних умов щодо реформи економіки для такого типу кредиту не передбачається (схожий механізм для МВФ – гнучка кредитна лінія (FCL)); доступ до фінансування отримає не уряд, а центробанк безпосередньо; країни, що не входять у пул, не мають впливу на рішення про кредитування.

Країнам-учасницям буде простіше отримувати допомогу і кредити від НБР, ніж від МВФ і СБ, де більшим правом голосу володіють розвинуті країни. Від участі в пулі валютних резервів найбільшу вигоду отримає ПАР, у якої найменш стійкий платіжний баланс. Хоча, Бразилії, Індії та ПАР зараз особливо складно залучити довгострокові інвестиції в інфраструктуру, а Китай, навпаки, готовий надати гроші для цього, і китайські будівельні компанії зацікавлені щодо участі в цих проектах. Загалом, пріоритетом кредитування НБР

буде інфраструктура. Даний вектор є вельми перспективним, адже, на думку Світового банку, потенціал таких інвестицій є високим. Так, 1) обсяг недоінвестування в інфраструктуру для країн з низькими і середніми доходами, за оцінкою Світового банку, становить 1 трлн дол.; 2) зростання інфраструктурних інвестицій на 10 відсоткових пунктів відповідає додатковому приросту ВВП на 1 відсотковий пункт; 3) кожен долар інфраструктурних інвестицій країн, що розвиваються, збільшує експорт з розвинених країн на 35 центів; 4) це можливість для будівельних компаній (зокрема китайських) отримати більше міжнародних замовлень; 5) у перспективі буде створено інфраструктурний інвестфонд БРІКС для спрощення доступу до приватного і суверенного капіталу за інфраструктурного інвестування.

Таблиця 2

**Кредитні ліміти й акціонерний капітал країн БРІКС у МВФ і НБР,
\$ млрд [1]**

	Пул УВР	МВФ	Акціонер Пул УВР	Акціонер МВФ
Китай	20,5	71,9	41,0	12,0
Індія	18	44,2	18,0	7,4
Росія	18	45,1	18,0	7,5
Бразилія	18	32,4	18,0	5,4
ПАР	10	14,6	5,0	2,4

Паралельно зі штаб-квартирою в Південній Африці буде створено Африканський регіональний центр Нового банку розвитку. Також підписано Меморандум про взаєморозуміння з питання щодо співпраці між установами з кредитування експорту та страхування експортних кредитів країн БРІКС, що сприятиме створенню більш сприятливих умов для розширення торгівлі між країнами БРІКС. У рамках Форталезької декларації укладено Угоди про співробітництво в галузі інновацій в рамках Механізму міжбанківського співробітництва країн БРІКС, а також проведено перші переговори про можливе об'єднання потенціалів ринків страхування та перестраховування країн БРІКС [5]. У Форталезі також було підписано документи про співробітництво між експортно-кредитними агентствами країн БРІКС і угоду про співпрацю в інноваційній сфері.

Цілі функціонування та слабкі сторони НБР

Що ж стосується основних цілей функціонування, то банк спеціалізуватиметься на інфраструктурних проєктах на територіях країн-учасниць БРІКС. При цьому, як заявив міністр фінансів Росії А. Силуанов, банк відкритий до прийняття нових членів з числа країн, які перебувають в ООН. Але між країнами є домовленість, що частка країн учасників БРІКС у капіталі не знижуватиметься нижче за 55 % [3]. Також серед цілей створення банку є мобілізація ресурсів для фінансування інфраструктурних проєктів, спрямованих на підтримку стійкого розвитку в країнах БРІКС та інших економіках, що розвиваються. Створений пул умовних валютних резервів, первинний обсяг якого становитиме \$ 100 млрд (Китай внесе \$ 41 млрд, Бразилія, Росія та Індія – по \$ 18 млрд кожна, Південна Африка внесе \$ 5 млрд [6]), формується з метою захисту національних валют від волатильності фінансових ринків [1]. Банк також надаватиме допомогу іншим країнам, які потерпають від економічної нестабільності в результаті експансіоністської грошово-кредитної політики США [7].

Проте існують певні слабкі сторони. Так, на думку Л. Керролл [1], БРІКС немає глобальної ідеї, крім невдоволення чинними правилами гри. СБ і МВФ створювалися з метою запобігання світовій війні та Великій депресії. Крім того, країни БРІКС більш істотно відрізняються за показниками ВВП на душу населення, темпами зростання економіки, дитячої смертності, ніж розвинені країни, що заснували МВФ і СБ. Утім, прихильники банку БРІКС на це заперечують тим, що установа створюється з метою неповторення «жахів», подібних до Великої рецесії та кризи в Аргентині, спричинених імплементацією рекомендацій МВФ. Функції банку БРІКС багато в чому дублюють функції МВФ і СБ, а також функції приватних транснаціональних компаній. Конкумувати зі Світовим банком і МВФ Новий банк не зможе, адже він матиме менший доступ до «довгих грошей», ніж інститути, що існують доволі тривалий час і мають сформовану репутацію (наприклад, Азіатський банк розвитку створений півстоліття тому). З тієї ж причини в банку БРІКС буде менший фінансовий важіль, а також доступ до експертизи. Тому більш реалістичний сценарій – співпраця з іншими аналогічними організаціями.

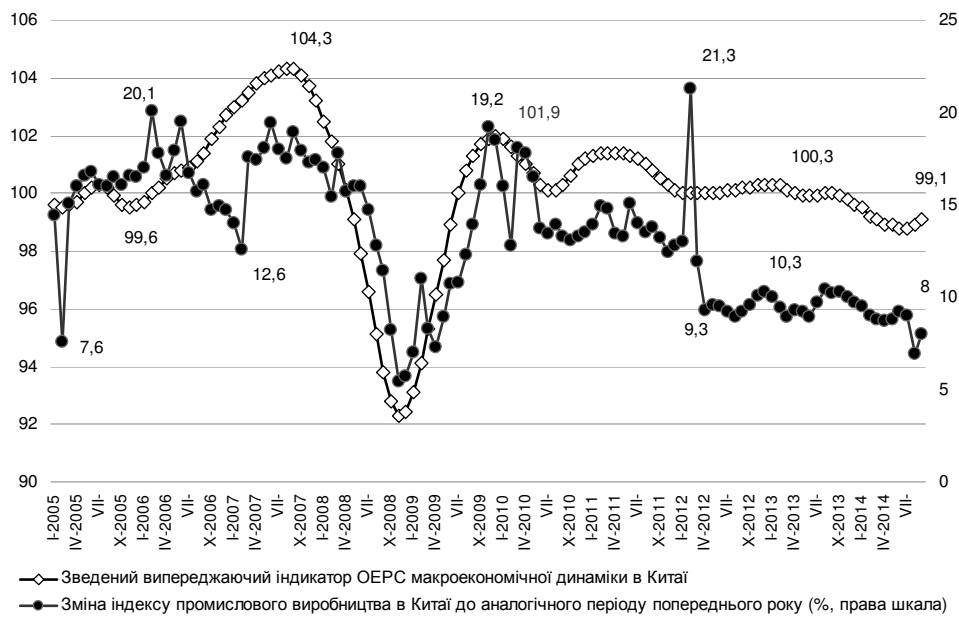
Економічний дисбаланс країн БРІКС

Оглядачі вказують на те, що всередині БРІКС наразі існує певний економічний дисбаланс. Так, на Китай припадає понад половину всього ВВП БРІКС, тобто більше, ніж сумарне ВВП чотирьох інших країн-членів організації. Проте результати першого півріччя 2014 р. посилюють застереження щодо тенденції уповіль-

нення економіки Китаю в поточному році. Так, МВФ оголосив про зниження прогнозу зростання економіки Китаю в 2014 р до 7,4 % проти 7,5 % (згідно з прогнозом від квітня 2014 р.). Зокрема, приріст ВВП в II кв. 2014 р. становив 7,5 %. Такі темпи зростання ВВП (7,4–7,5 %) є рекордно низькими для китайської економіки з кризового I кв. 2009 р. При цьому в першому півріччі 2014 р. найбільш низькі темпи приросту було відзначено в секторах видобувної промисловості (3,9 %) і нерухомості (2,5 %). Також продовжується зниження споживчої активності. Темп приросту обороту роздрібної торгівлі в першому півріччі 2014 р. виявився на 0,5 % нижчим, ніж у першому півріччі 2013 р. (12,1 % проти 12,6 %), темп приросту продажів автомобілів – на 3,9 % (8,4 % проти 12,3 %). Крім цього, закріплюється тенденція до зниження активності на ринку житла. Ціни на житло переходять до зниження – в червні 2014 р. падіння цін на житлову нерухомість відносно травня було відзначено в 56 з 70 найбільших міст Китаю (у травні до квітня – в 35 з 70). Активність у сегменті будівництва також знижується – темпи приросту виробництва цементу в першому півріччі 2014 р. знизилися до 4,5 % проти 9,1 % у першому півріччі 2013 р. А також випереджальний індикатор макроекономічної динаміки Китаю, що розраховується ОЕСР, знижується з березня 2013 р.

Рисунок 1

Основні індикатори економічного зростання Китаю [8]

Росія в обсязі ВВП незначно відстає від Бразилії, але дещо випереджає Індію. П'ять країн БРІКС також вирішили активізувати співпрацю в енергетиці – зокрема, створивши в майбутньому спеціальний енергетичний банк. Росія запропонувала створити енергетичну асоціацію країн БРІКС, а під її дахом – резервний банк палива та інститут енергетичної політики. На думку російських експертів, ці кроки дадуть змогу зміцнити енергобезпеку країн-членів. Російське керівництво наполягає, що одним з лейтмотивів існування БРІКС є прагнення не допустити однополярності світу, під яким мають на увазі геополітичне та економічне домінування Сполучених Штатів. Проте у світі й так уже існує кілька полюсів – той же Європейський союз, БРІКС. Але, як зауважують оглядачі, глобалізований сучасний світ – це вже не стільки світ суперництва і протистоянь, скільки світ співпраці та взаємного врахування інтересів. Разом із тим, санкції проти Росії в 2014 р. кардинальним чином погіршили її фінансовий стан. Девальвація рубля протягом року становила 30 %, що для країни, яка має в резервах 500 млрд доларів, дуже суттєво. Більше того, для Росії практично перекритий доступ до міжнародного капіталу в той час, коли банківській системі потрібно витратити 150 млн дол. винятково на підтримку балансу найбільших її державних банків.

Висновки

Отже, існування Нового банку розвитку багато в чому буде залежати від того, які проекти він фінансуватиме. Успіх того ж САФ здебільшого пояснюється тим, що він дає гроші не лише на дороги і дамби, а й на більш короткострокові та прибуткові проекти. Тобто, банку БРІКС для поступового розвитку потрібно буде залучити нових членів для збільшення капіталу, ймовірними кандидатами є Аргентина та Індонезія. Що ж стосується конкуренції між НБР та іншими інститутами розвитку, то вона є малоімовірною, адже чинні інститути розвитку володіють процедурами та досвідом оцінки проектів і технічної допомоги. Крім того, потреба в довгострокових інвестиціях настільки висока, що конкуренція кредиторів на цьому ринку практично неможлива, а розподіл ризику в спільних проектах є вигідною справою для всіх інститутів розвитку. Разом із тим, пул умовних зобов'язань дасть змогу дещо підвищити короткострокову стійкість платіжного балансу. Кошти фонду, швидше за все, стануть альтернативою кредитам МВФ для країн-членів (кошти фонду учасникам пулу отримати дешевше і простіше, ніж кошти МВФ), хоча кооперація ймовірна і в цьому випадку, адже найбільшим бенефіціаром пулу стала ПАР, платіжний баланс якої з усіх країн БРІКС найменш стійкий, і, меншою мірою, таким бенефіціаром буде Індія.

Література

1. Неяскин Г. FAQ: зачем нужен банк БРИКС [Электронный ресурс] / Г. Неяскин // Сайт Slon.ru. – 01.08.2014. – Режим доступа : http://slon.ru/economics/chego_smozhet_dobitsya_bank_briks-1136796.xhtml.
2. Русская служба BBC. БРИКС создает банк развития как альтернативу МВФ [Электронный ресурс] // Сайт Би-би-си. – 15.07.2014. – Режим доступа : http://www.bbc.co.uk/russian/business/2014/07/140716_brics_development_bank.shtml.
3. Powell A. BRICS Leaders Optimistic About New Development Bank [Электронный ресурс] / A. Powell // Voice of America. – 27.03.2013. – Режим доступа : <http://www.voanews.com/content/brics-summit-leaders-optimistic-about-new-development-bank/1629583.html>.
4. Климентьев М. Страны БРИКС создадут банк развития и пул валютных резервов [Электронный ресурс] / М. Климентьев // Сайт «Лента.ру». – 15.07.2014. – Режим доступа : <http://lenta.ru/news/2014/07/15/bank>.
5. Sixth BRICS Summit – Fortaleza Declaration [Электронный ресурс] // VI BRICS Summit Site. – 14.07.2014. – Режим доступа : <http://brics6.itamaraty.gov.br/media2/press-releases/214-sixth-brics-summit-fortaleza-declaration>.
6. BRICS Development bank top on Agenda of 6th BRICS Summit [Электронный ресурс] // Biharprabha Site. – 15.07.2014. – Режим доступа : <http://news.biharprabha.com/2014/07/brics-development-bank-top-on-agenda-of-6th-brics-summit>.
7. BRICS bank to benefit developing countries: Brazilian president [Электронный ресурс] // Biharprabha Site. – 16.07.2014. – Режим доступа : <http://news.biharprabha.com/2014/07/brics-bank-to-benefit-developing-countries-brazilian-president>.
8. OECD, National Bureau of Statistics of China. Country statistical profile: China 2014 [Электронный ресурс] // OECD-ilibrary Site. – 09.09.2014. – Режим доступа : http://www.oecd-ilibrary.org/economics/country-statistical-profile-china_csp-chn-table-en.